

УДК 159. 943

А.В. Сімко

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПОРІВНЕВО-ЗБАЛАНСОВАНОЇ ПРОГРАМИ КОРЕКЦІЇ ПСИХОМОТОРИКИ ДІТЕЙ-ОЛІГОФРЕНІВ 6-7 РОКІВ

В статті розглянуто особливості підходу до застосування корекційно-розвивальної програми психомоторики дітей-олігофренів старшого дошкільного віку. Програма має структуру відповідну рівням побудови рухів і передбачає збільшення орієнтувально-дослідницьких можливостей дітей-олігофренів.

Ключові слова: діти-олігофрени, корекція, психомоторика, порівнево-збалансована програма.

В статье рассмотрены особенности подхода к применению коррекционно-развивающей программы психомоторики детей-олигофренов дошкольного возраста. Программа имеет структуру соответствующую уровням построения движений и предполагает увеличение ориентировочно-исследовательских возможностей детей-олигофренов.

Ключевые слова: дети-олигофрены, коррекция, психомоторика, поуровнево-сбалансированная программа.

Потреба в русі, особливо у дітей є однією із найважливіших особливостей організму, яка відіграє значну роль в його нормальному функціонуванні і життєдіяльності. На всіх етапах еволюційного процесу формування людини відбувалося в щільному зв'язку з активною м'язовою діяльністю, яка стала одним із основних факторів, що забезпечують оптимальну стабільність внутрішнього середовища організму та активність щодо змін навколишнього середовища.

Рухова активність тісно пов'язана з трьома аспектами здоров'я: фізичним, психічним і соціальним і на протязі усього життя людини відіграє різну роль. В дитячому віці рухова активність визначає нормальний ріст і розвиток організму, саме в період росту організм є найбільш чутливим до впливу несприятливих факторів зовнішнього середовища в тому числі і обмеження у руховій активності, яке спостерігається у дітей з інтелектуальними порушеннями.

Дослідження Е.С.Вільчовського показали, що формування моторики дошкільника залежить від трьох основних груп факторів: генетично обумовлених рухових задатків, довільної рухової активності дитини (яка пов'язана з виконанням чисельних рухів у повсякденному житті) та спеціально організованого педагогічного впливу, який стимулює природній хід онтогенетичного розвитку моторики [3].

Мета роботи – охарактеризувати застосування програми корекції психомоторних можливостей дітей-олігофренів 6-7 років на основі порівняного підходу до побудови рухів та дослідження психіки як орієнтувальної активності.

На цьому етапі дослідження ставилось завдання емпірично перевірити ефективність застосування розробленої нами порівняно-збалансованої програми корекції психомоторики дітей-олігофренів 6-7 років. Програма була апробована в Кам'янець-Подільському спеціалізованому дошкільному навчальному закладі № 3 та у дитячому допоміжному дошкільному будинку №1 м. Кривий Ріг. Всього за корекційною програмою займалось 35 дітей-олігофренів старшого дошкільного віку (експериментальна група).

Перед застосуванням експериментальної програми і після її апробації психомоторні можливості дітей-олігофренів в ігровій, трудовій, конструювальній, образотворчій і мовленнєвій діяльності за 12-бальною шкалою оцінювали п'ять спеціально підготовлених експертів, які мали відповідний рівень теоретичної (кандидати психологічних наук, магістри) та практичної (стаж роботи з дітьми-олігофренами не менше п'яти років) підготовленості.

Застосування порівняно-збалансованої програми на протязі 16 тижнів корекційних занять, по три заняття на тиждень, викликало певні зміни показників психомоторних можливостей в різних видах діяльності (табл. 1).

Таблиця 1.

Динаміка показників психомоторних можливостей в різних видах діяльності (в балах) дітей-олігофренів 6-7 років експериментальної групи у процесі 16 тижнів корекційних занять (n=35)

Види діяльності	До експерименту (M±m)	Після експерименту (M±m)	Різниця
Ігрова	6,0±0,30	7,1±0,25	1,1±0,05
Трудова	5,7±0,22	6,7±0,28	1,0±0,04
Конструювальна	6,5±0,29	7,8±0,31	1,3±0,06
Образотворча	5,5±0,26	6,4±0,30	0,9±0,04
Мовленнєва	5,4±0,32	6,8±0,33	1,4±0,07

Дошкільний вік є основним етапом становлення довільної рухової функції дітей, яка забезпечується віковим морфологічним дозріванням і розвитком функціональних можливостей центрального і периферичного відділів рухового аналізатора, на це вказували Е.А.Аркін [1], А.В.Запорожець [4] та інші. Зазначене дозволяє саме в цьому періоді розвитку дитини здійснювати ефективну корекцію її психомоторики. Вияв психомоторних можливостей до корекції в ігровій діяльності обстежуваних дорівнював $6,0 \pm 0,30$ бала, а після 16 тижнів занять – $7,1 \pm 0,25$ бала. Різниця між середніми арифметичними статистично достовірна $p < 0,07$.

Здоров'я та працездатність дітей дошкільного віку, які мають порушення в інтелектуальній сфері в багатьох випадках залежать від розвитку їх моторики. Оптимальна порівнево-збалансована моторна діяльність укріплює здоров'я, сприяє різнобічному розвитку дитини. Зокрема, покращує керування трудовими діями самообслуговування. До застосування корекційної програми психомоторні можливості досліджуваних в трудовій діяльності були оцінені в $5,7 \pm 0,22$ бала, а після корекції – $6,7 \pm 0,28$ бала. Різниця між середніми арифметичними статистично достовірна $p < 0,07$.

Фізичні вправи також здійснюють певний вплив на інтелектуальну сферу дітей. І.М.Сеченов зазначав, що м'язові рухи дитини сприятливо впливають на розвиток її мозку. П.Ф. Лесгафт вказував, що за допомогою фізичних вправ можна впливати на розумовий розвиток дітей. А. Валон підкреслював взаємозв'язок між руховими і мислительними можливостями дитини [2]. Ми виявили, що у дітей-олігофренів 6-7 років психомоторні можливості в конструювальній діяльності за 16 тижнів корекційних занять за порівнево-збалансованою програмою зросли з $6,5 \pm 0,29$ до $7,8 \pm 0,31$ бала. Різниця між середніми арифметичними статистично достовірна $p < 0,01$.

Корекція та удосконалення навичок в діях, що керуються як провідними різними рівнями побудови рухів також пов'язані з розвитком якісних сторін рухової активності дитини з відхиленнями в інтелектуальній сфері. Засвоєння дошкільниками певних дій порівнево-збалансованої програми супроводжується паралельним розвитком їх психомоторних можливостей в образотворчій діяльності. З $5,5 \pm 0,26$ бала до корекції до $6,4 \pm 0,30$ бала після корекції. Різниця між середніми арифметичними статистично достовірна $p < 0,05$.

Особливої уваги потребує вироблення у дітей мовленнєвих можливостей, від яких значною мірою залежить успішний

розумовий розвиток, а це можливе лише при систематичному виконанні відповідних вправ з поступовим підвищенням рівня їх складності. Ми виявили, що після 16 тижнів застосування порівнево-збалансованої програми корекції психомоторики на перших чотирьох рівнях з $5,4 \pm 0,32$ бала до $6,8 \pm 0,33$ бала зросли мовленнєві можливості, які керуються п'ятим рівнем Е. Різниця між середніми арифметичними статистично достовірна $p < 0,01$. Тобто, ми отримали достовірне зростання можливостей того рівня, який спеціально не корегувався. Пояснити зафіксований факт можна тим, що діти з інтелектуальними відхиленнями мають ослаблене здоров'я, швидко втомлюються, а отже, не ефективно формують свою мовленнєву функцію. Корекція координації рухів, за допомогою порівнево-збалансованої програми, сприяє покращенню загальних психомоторних можливостей дітей із проблемами інтелектуального розвитку і тим самим створює умови для удосконалення мовлення.

Обмеження рухової активності, виключаючи важливі моторно-вісцеральні рефлексії, де тренуючи організм, призводить до порушення обмінних процесів, значних змін функцій і резервів внутрішніх органів і систем, а оптимізація психомоторної активності сприяє зростанню психофізичних сил дитини.

Плануючи та організовуючи рухову активність дітей з вадами інтелектуального розвитку при доборі фізичних вправ, ігор, розваг ми дотримувалися певних вимог: фізичні вправи обирали малого та середнього ступеня інтенсивності, фізичні вправи були певного коригуючого спрямування залежно від провідного рівня побудови рухів, добирались різноманітні вправи за змістом та характером виконання, для різних груп м'язів, також дбали про привабливість вправ та надавали їм ігрового характеру.

Розвиток психомоторних функцій дитини визначається її руховим режимом і в сім'ї. Чим більше часу відводиться на рухову активність в режимі дня дітей, тим швидше буде покращуватись здоров'я, фізичний розвиток та психомоторна підготовленість. Всі досліджувані нами діти знаходились приблизно в однакових умовах.

Здійснюючи розвиток рухової функції у дітей дошкільного віку з вадами інтелекту, ми також поєднували корекцію, динаміку формування рухових навичок і розвиток психомоторних якостей.

Застосування порівнево-збалансованої програми на протязі 16 тижнів корекційних занять викликало певні зміни показників психомоторної підготовленості в природних діях (табл. 2).

Таблиця 2.

Динаміка показників психомоторної підготовленості в природних діях дітей-олігофренів 6-7 років експериментальної групи у процесі 16 тижнів корекційних занять (n=35)

Показники, одиниці вимірювання	До експерименту (M±m)	Після експерименту (M±m)	Різниця
Біг 10 м на швидкість (с)	3,6±0,06	3,3±0,07	0,3±0,02
Стрибок у довжину з місця на дальність (см)	84±1,81	90±1,53	6±0,12
Метання торбинок з піском на дальність (м)	7,72±0,25	8,61±0,24	0,89±0,03

Діти дошкільного віку з вадами інтелекту об'єднує те, що всі вони потребують раннього виявлення психомоторних і систематичної корекційної роботи для підготовки до повсякденного життя та навчання. Вчасна корекція психомоторного розвитку спрямована на максимально можливе подолання наявних у дитини порушень. Корекційний вплив на дітей з вадами інтелекту в нашому дослідженні здійснювався на основі ряду методичних принципів: систематичності, послідовності, диференціації, індивідуального підходу до дитини та ін. Це особливо важливо при корекції таких психомоторних якостей як сила, швидкість, витривалість, спритність.

Психомоторний розвиток є складним діалектичним процесом, який характеризується певною послідовністю і нерівномірністю дозрівання окремих функцій, якісним їх перетворенням на новому віковому етапі. При цьому кожна подальша стадія розвитку нерозривно пов'язана з попередньою.

У вправі біг 10 м на швидкість середній результат групи до корекційної роботи дорівнював 3,6±0,06 с, а після – 3,3±0,07. Різниця між середніми арифметичними статистично достовірна $p < 0,01$. Таке значне зростання швидкості рухів зумовлене, з одного боку, впливом корекційної програми, а з другого тим, що цей вік є сензитивним для збільшення частоти кроків.

Спостереження доводять, що діти-олігофрени по-різному відстають в розвитку. Це пов'язано з особливостями ушкодження їх центральної нервової системи, з різними впливами навколишнього середовища, а також з тим, наскільки своєчасно поставлено правильний діагноз і розпочата корекційна робота.

Порушення психомоторного розвитку мають різну динаміку. Разом із стійкими відхиленнями в розвитку, обумовленими органічним ураженням мозку, спостерігається безліч так званих зворотних варіантів, які виникають при легкій мозковій дисфункції,

соматичній ослабленості, педагогічній занедбаності, емоційній депривації. Ці відхилення можуть бути повністю подолані за умови своєчасно проведеної корекційної роботи. Різною є і динаміка зростання психомоторних якостей у процесі корекційної роботи. Наприклад, результати у вправі стрибки у довжину з місця на дальність під впливом корекційної роботи зросли з $84 \pm 1,81$ см до $90 \pm 1,53$ см, що дещо менше ніж у вправі біг 10 м на швидкість. Проте, різниця між середніми арифметичними також статистично достовірна $p < 0,05$.

Дослідження психомоторики дітей дошкільного віку дає підстави стверджувати, що незалежно від особливостей моторної недорозвиненості, всі вони дещо покращують результати у вправі метання торбинок з піском на дальність після проведеної нами порівнево-збалансованої корекції. Середній результат групи досліджуваних до експериментального впливу $7,72 \pm 0,25$ м, а після – $8,61 \pm 0,24$ м. Різниця між середніми арифметичними статистично достовірна $p < 0,05$. Оскільки ж спроможність відійти від одного разу знайденого і засвоєного руху ґрунтується на орієнтувально-дослідницьких можливостях психомоторики суб'єкта є індивідуально своєрідною то й зростання результатів у дітей різне.

Корекція спроможності змінювати свої психомоторні стереотипи, формування ефективних орієнтувально-дослідницьких рухів у дітей відбувається не тільки у процесі застосування порівнево-збалансованої програми, а й у процесі виконання досліджуваних природних дій. Проте завдання щодо корекції здатності диференціювати рухи є досить складним і вимагає визначення відповідних психолого-педагогічних засад цієї роботи, а порівнево-збалансований підхід і є, на наш погляд, дієвим чинником впливу на її ефективність.

Дослідження цієї проблеми, як вже зазначалося, ми здійснювали з позицій М.О. Бернштейна, який розглядав систему механізмів керування психомоторикою як складне ієрархічне утворення низки рівнів побудови рухів. Відтак і порушення реалізації рухової функції у дітей-олігофренів є наслідком ушкоджень відповідних церебральних систем і орієнтувально-дослідницької діяльності. Досліджуючи можливість проведення корекційної роботи на основі порівнево-збалансованої програми ми реєстрували показники психомоторних можливостей у дітей-олігофренів дошкільного віку на різних рівнях побудови рухів (табл. 3).

Таблиця 3.

Динаміка показників психомоторних можливостей на різних рівнях побудови рухів дітей-олігофренів 6-7 років експериментальної групи у процесі 16 тижнів корекційних занять (n=35)

Показники, що досліджувались	До експерименту (M±m)	Після експерименту (M±m)	Різниця
Тривалість утримання рівноваги стоячи на одній нозі (с)	3,90±0,41	5,51±0,34	1,61±
Тривалість утримання рівноваги стоячи на двох ногах розташованих одна за одною (с)	12,59±0,62	16,30±0,53	3,71±
Точність відтворення ходьби на 7 метрів (см)	26,2±2,05	18,0±1,97	8,20±
Точність відтворення ходьби на 3 метри (см)	14,1±0,98	10,7±1,06	3,40±
Точність стрибка у довжину з місця на 75% від максимуму (см)	4,60±0,30	3,11±0,42	1,49±
Точність стрибка у довжину з місця на 50% від максимуму (см)	3,21±0,27	2,02±0,31	1,19±
Швидкість виконання операції "монтаж" (с)	133,84±5,10	117,76±4,81	16,08±
Швидкість виконання операції "демонтаж" (с)	81,73±3,71	69,5±4,12	12,18±

Вивчалось, що застосування корекційних вправ у яких необхідно утримувати певні пози з плавними незначними, проте відчутними, змінами кінематичних та динамічних характеристик психомоторних дій на протязі 16 тижнів покращують координаційні можливості дітей-олігофренів дошкільного віку на рівні палеокінетичних регуляцій. Зокрема тривалість утримання рівноваги стоячи на одній нозі зростає з $3,90 \pm 0,41$ с до $5,51 \pm 0,34$ с. Різниця між середніми арифметичними статистично достовірна $p < 0,01$. Пояснюється це тим, що вправи на зразок "джміль", "журавлик", "метелик", "млин" є певною "школою" керування рухами для яких провідним виступає рубро-спинальний рівень. Діти оволодівають спроможністю змінювати м'язові напруження необхідні для утримування тих чи інших статичних поз,

диференціювати свої м'язові напруження. У тих дітей у яких до корекції спостерігалася надмірна м'язова скутість рухи набувають ознак чередування напружень і релаксацій. У тих дітей у яких до корекції спостерігалася надмірна релаксація м'язів шиї, тулуба і кінцівок тону м'язів дещо зростає, рухи набувають ознак динамічності. Іншими словами, оптимізується тонус м'язів дітей під час виконання психомоторних дій.

Зростає у досліджуваних і тривалість утримання рівноваги у вправі стоячи на двох ногах розташованих одна за одною. До експерименту цей показник дорівнював $12,59 \pm 0,62$ с, а після – $16,31 \pm 0,53$ с. Різниця між середніми арифметичними статистично достовірна $p < 0,001$. В цій вправі обстежувані показують кращі результати, умови її виконання дозволяють довше утримувати рівновагу. Водночас і відносно покращення результату є більшим ніж у попередній вправі. Це стало можливим тому, що на наш погляд, що діти зі стійкими органічними порушеннями пізнавальної діяльності могли триваліший час отримувати і відчуттях і сприйманнях інформацію про роботу своїх м'язів. Тобто, сенсорно-перцептивна мала більше часу на самоудосконалення.

Корекційні вправи на рівні А дозволяють дитині покращити керування тонусу м'язів і збудливістю м'язових груп в межах індивідуально-збережених функціональних можливостей нервової системи. Корекційні завдання стимулюють збереженні функції дітей-олігофренів і організм стає активною цілеспрямованою системою, а вони суб'єктами психомоторної активності.

Корекційні завдання з керування тонусу м'язів і збудливістю м'язових груп діють за принципом кільцевої регуляції рухів на основі зворотніх зв'язків. Нервова система не тільки віддає ефекторні наказ м'язам, а й отримує аферентну інформацію від аналізаторів, щодо результатів їх виконання. Помірна варіативність рухів "навчає" вносити в них корекції, що спрямовані на подолання розбіжностей між реальними характеристиками рухів і бажаними. Адже саме рубро-спинальний рівень палеокінетичних регуляцій отримує пропріоцептивну аферентацію про величину і напрямок напружень м'язів та про силу і напрямок тиску на м'язи, що дає можливість визначити положення тіла щодо тяжіння землі та розташування ланок тіла.

Отже, не рівні А розв'язуються психомоторні завдання про прийняттю і збереженню певної пози, а підібрані нами вправи сприяли покращенню керування цим класом смислових завдань.

Встановлено, що виконання порівнево-збалансованої корекційної програми на протязі 16 тижнів дозволило покращити психомоторні можливості дітей-олігофренів 6-7 років на таламо-полідарному рівні синергій або рівні співдружних рухів і стандартних штампів. Зокрема, до

експерименту точність відтворення ходьби на 7 метрів без зорового контролю становила $26,2 \pm 2,05$ см, а після експерименту – $18,0 \pm 1,97$ см. Різниця між середніми арифметичними статистично достовірна $p < 0,01$. Пояснюється це тим, що вправи на вимірювання, відтворення та диференціацію простору та часу (без зорового контролю) актуалізують пропріоцепторну і танго рецепторну аферентацію, яка інформує мозок про величину кутів суглобів під час руху, про напрямок і швидкість їх змін та створює образ взаєморозташування ланок тіла. Можна констатувати, що корекційні завдання диференціювати, відтворювати і відмірювати просторові та часові характеристики рухів із заплученими очима покращувати спроможність суб'єкта психомоторної активності узгоджувати роботу сотень м'язів у просторі "схеми тіла" та в часі, а також повторювати різноманітні складні рухи.

Під дією порівнево-збалансованої програми у обстежуваних нами дітей зі стійкими органічними порушеннями пізнавальної діяльності покращується точність відтворення ходьби на 3 метри без зорового контролю. Перед застосуванням корекційної програми $14,1 \pm 0,98$ см, а після – $10,7 \pm 1,06$ см. Різниця між середніми арифметичними статистично достовірна $p < 0,05$. Звертає на себе увагу той факт, що відносне покращення результату у вправі точність відтворення ходьби на 3 метри гірше ніж у вправі на 7 метрів. Зазначена різниця, на наш погляд, пояснюється тим, що при відтворенні ходьби на 7 метрів сенсорно-перцептивна система дітей-олігофренів мала більше часу для покращення цих психомоторних можливостей, ніж при відтворенні ходьби на три метри.

Спостереження доводять, що після корекції у дітей-олігофренів зменшуються вияви асінергій і диссінергій, стереотипій і динамічних розладів, покращується пластика довільних рухів. Водночас потрібно однозначно підкреслити, що таламо-палідарний рівень не пристосований до використання інформації із зорового та слухового аналізаторів про навколишнє середовище. Корекційні вправи, для яких рівень В є провідним, покращують координацію рухів саме в "схемі тіла", узгоджуючи послідовність та тривалість м'язових напружень у часі. Після експерименту у досліджуваних помітно покращується спроможність залучати інерційні та реактивні сили для розв'язання тих чи інших психомоторних завдань.

Додамо, що рівень спів дружніх рухів і стандартних штампів або рівень синергій сам не є стереотипним і застосована нами варіативність характеристик вправ вільної безснарядової гімнастики збільшує можливості дітей-олігофренів пристосовувати свої рухи до динамічних умов навколишнього середовища.

Отже, на таламо-палідарному рівні В вирішуються психомоторні завдання по узгодженості рухів різних ланок тіла у просторі та часі (в

схемі тіла), а підібрані нами вправи сприяли покращенню керування цим класом смислових завдань.

Ми виявили, що застосування корекційних вправ у яких здійснюється переміщення тіла, його ланок і предметів у відповідності з особливостями навколишнього простору на протязі 16 тижнів покращує координатні можливості дітей обтяжених вадами інтелекту на пірамідно-стріарному рівні просторового поля. Зокрема точність стрибка у довжину з місця на 75% від максимуму зростає з $4,60 \pm 0,30$ см до $3,11 \pm 0,42$ см. Різниця між середніми арифметичними статистично достовірна $p < 0,01$. Пояснюється це тим, що такі вправи як "метання торбинок в ціль", "Стрибки з обруча в обруч", "Біг обходячи перешкоди". "Два бережки" та інші виступають певною "шкалою" координації рухів для яких провідним є пірамідно-стріарний рівень С. Діти зі стійкими органічними порушеннями пізнавальної діяльності оволодівають спроможністю змінювати свої рухи відповідно до змін просторових умов психомоторної активності. У тих дошкільників, у яких до корекції спостерігались певні вияви дистаксії, атаксії та парезів, після корекції вони зменшуються. Іншими словами, оптимізується просторова точність "прив'язки" рухів до навколишнього середовища.

У досліджуваних також зростає точність стрибка у довжину з місця на 50% від максимуму. До експерименту цей показник дорівнював $3,21 \pm 0,27$ см, а після – $2,02 \pm 0,31$ см. Різниця між середніми арифметичними статистично достовірна $p < 0,01$.

Корекційні вправи на рівні просторового поля сприяють актуалізації надходження інформації як про особливості роботи м'язів, зміни у суглобах, рівновагу так й інформації від органів зору. На основі їх синтезу суб'єкт психомоторної активності оптимізує керування складними довільними діями. Застосовані нами корекційні вправи активно залучають до керування рухами збережені морфо-функціональні утворення центральної нервової системи, а за певних умов (які потребують подальших нейропсихологічних досліджень) і сприяють утворенню нових функціональних органів.

Корекційні завдання, що мають просторово-цільовий характер звернені до зовнішнього світу завжди переміщу вальні. Вони реалізуються на основі пропріорецепторної, танго рецепторної та телерецепторної аферентації. Спостереження показують, що цим вправам притаманна значна гнучкість, варіативність кінематичних і динамічних характеристик, незмінною залишається тільки просторова ціль. Застосовані нами корекційні завдання допомагають дітям-олігофренам пристосуватися до просторових і часових особливостей предметного світу, обходячи перешкоди на шляху до мети.

Отже, на пірамідно-стріарному рівні С розв'язуються психомоторні завдання по переміщенню тіла і предметів у просторі, а застосовані

нами вправи сприяли покращенню керування цим класом смислових завдань.

Встановлено, що виконання розробленої нами порівнево-збалансованої програми корекції психомоторики на протязі 16 тижнів дозволило покращити координаційні можливості старших дошкільників зі стійкими органічними порушеннями пізнавальної діяльності та тьм'яно-премоторному рівні предметних дій або смислових ланцюгів (рис. 3. 7). Зокрема, до експерименту швидкість виконання операції "монтаж" становила $133,84 \pm 5,10$ с, а після експерименту – $117,76 \pm 4,81$ с. Різниця між середніми арифметичними статистично достовірна $p < 0,05$.

Пояснюється це тим, що застосовані нами корекційні вправи з предметами людської культури актуалізують інформацію як про геометричні особливості предмета, так й про його смислове призначення та сприяють розвитку координації рук, тонкої моторики (швидких і точних рухів пальців).

Зростають результати й у вправі швидкість виконання операції "демонтаж". До проведення корекції цей показник дорівнював $81,73 \pm 3,71$ с, а після корекції – $69,55 \pm 4,12$ с. Різниця між середніми арифметичними статистично достовірна $p < 0,05$. Керування діями, для яких рівень Д є провідним опирається також на можливість утворення навичок на основі вправ. Спостереження доводять, що автоматизація рухового складу, сенсорних синтезів і центральних компонентів дій значно підвищують їх ефективність.

Отже, система запропонованих нами корекційних вправ на тьм'яно-премоторному рівні покращує його координаційні можливості щодо дій з предметами людської культури, розв'язання смислових завдань цього класу. Водночас у виконанні дій з предметами людської культури приймає участь не тільки рівень предметних дій або смислових ланцюгів D, а й рівні, що розташовані нижче (як фоніві). Проте однозначно визначити як можливості нижчих рівнів проявляються на результатах роботи вищого, складно. Можна припустити, що координаційні можливості вищих рівнів є більш інтегральними щодо загальних психомоторних можливостей дитини.

Проведене нами емпіричне дослідження показує, що у більшості обстежуваних ті рівні побудови рухів на яких до корекційної роботи фіксувались найгірші результати відстають у дітей і після проведення корекції. Розвиток психомоторних можливостей в діях у керуванні якими вони є провідними здійснюється повільніше. Проте, є поодинокі випадки і значного прогресу в координаційних можливостях рівнів, які до корекції відставали.

Отже, застосовуючи порівнево-збалансовану програму корекції вправи на розвиток психомоторики ми створюємо у дітям дошкільного

віку з вадами інтелекту умови для реалізації своїх індивідуально збережених можливостей керування рухами і розвитку психіки.

Центральною ланкою корекції психомоторики дітей-олігофренів є розвиток їх спроможності до перебудови засвоєних рухів і дій, індивідуально можливе відновлення порушень відчуттів, орієнтувально-дослідницьких можливостей. Відтак змінюються умови розвитку психіки загалом.

ВИСНОВКИ

1. Застосування програми корекції психомоторики, яка побудована так, що вона включає різні дії провідними для яких є різні рівні побудови рухів приблизно в однаковому обсязі, а їх виконання передбачає доцільні зміни кінематичних та динамічних характеристик, дозволяє оптимізувати психомоторну активність і покращити психомоторні можливості дітей-олігофренів дошкільного віку. Зазначені умови сприяють залученню до реалізації рухової функції індивідуально збереженого психофізичного здоров'я дитини.

2. Фізичні навантаження при застосуванні фізичних вправ безвідносно до їх провідних рівнів також є для дитини своєрідними тренуваннями, в яких поступово розвиваються психомоторні якості, удосконалюються координаційні механізми психомоторики, віднаходяться їх компенсаторні шляхи. Проте, цей шлях корекції психомоторики менш ефективний ніж за умов застосування порівнево-збалансованої програми.

Список використаних джерел

1. Аркин Е. А. Ребенок в дошкольные годы (в двух частях) / Е.А.Аркин; под ред. А. В. Запорожца и В. В. Давыдова. – М.: Издательство Просвещение", 1968. – 445 с.
2. Валлон А. Психическое развитие ребенка: Пер с фр. – М.: Просвещение, 1967. – 196 с.
3. Вильчковский Э.С. Развитие двигательной функции у детей. / Э.С. Вильчковский. – К.: Здоров'я, 1983. – 208 с.
4. Запорожец А.В. Развитие произвольных движений/ А.В. Запорожец. – М.: Издательство АПН РСФСР, 1960. – 428 с.

In the article the features of the approach to the use of correctional and developmental program of psychomotor oligophrenic children under school age. The program has a structure appropriate levels of building movements and calls for an increase of reference and research opportunities oligophrenic children .

Keywords: oligophrenic children, correction, psychomotor, Comparative-balanced program.

Отримано 28.2.2012